

М.Б. Камінська,

викладач,

Державний агроекологічний університет

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ МОТИВАЦІЇ ЕКОЛОГОБЕЗПЕЧНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Становлення екологічно орієнтованого бізнесу, зокрема в сільському господарстві, може суттєво змінити екологічну ситуацію в країні, забезпечити охорону навколишнього середовища, раціональне використання природних ресурсів. Однак в основі будь-якої людської діяльності, особливо підприємницької, лежить система мотивів, тому обґрунтування і розробка мотиваційного механізму еколо-

гобезпечного розвитку є нагальною необхідністю нинішнього етапу розвитку суспільства.

Розробці теоретичних і прикладних положень мотивації в менеджменті присвятили свої дослідження відомі зарубіжні (К. Адлерфер, В. Врум, Ф. Герцберг, Д. Мак Грегорі, А. Маслоу, Д. Мак-Клеланд, Е. Мейо, У. Оучі, М. Портер, Ф. Ретлісбергер, Б. Скінер, А. Сміт) та вітчизняні вчені (Й. Завадський,

М. Ільчук, М. Малік, Є. Панченко, В. Парсяк). Вирішенням еколого-економічних проблем займаються О. Балацький, В. Борисова, О. Веклич, Т. Галушкіна, М. Калінчик Є. Мішенін, В. Трегобчук, М. Федоров та ін. Однак системний підхід до формування мотиваційного механізму екологобезпечного розвитку сільськогосподарських підприємств недостатньо опрацьований і потребує подальшої поглибленої розробки, що зумовило необхідність проведення окремого дослідження.

Метою статті є обґрунтування теоретичних основ мотивації екологобезпечного розвитку сільськогосподарських підприємств.

Як відомо, аграрний сектор економіки знаходиться в найбільш тісному взаємозв'язку з природним середовищем. Підтвердженням цього є особливості сільськогосподарського виробництва, а саме: головним засобом виробництва є земля, предметами праці виступають живі організми [4]. Сучасне сільське господарство справляє значний негативний вплив на екологічний стан довкілля. Тому екологобезпечне спрямування діяльності сільськогосподарських підприємств має стати стратегічним напрямом подальшого розвитку аграрної сфери вітчизняної економіки.

Ставлення до екологобезпечного розвитку з боку сільськогосподарських підприємств може бути різним: від сприятливого до проблемного. На рис. 1 представлена характеристика чотирьох стратегій сільськогосподарських підприємств щодо екологобезпечного розвитку: оборона, байдужість, пристосування, сприйняття. Закономірним є перехід від низького до високого рівня екологобезпечного розвитку.

Слід враховувати наявність аргументів за і проти сприйняття принципів екологобезпечного розвитку. Аргументи на користь екологобезпечного розвитку: сприятливі для аграрного підприємства довгострокові перспективи; моральні зобов'язання щодо збереження довкілля; задоволення потреб і очікувань споживачів. Аргументи проти екологобезпечного розвитку: порушення принципу максимізації прибутку; додаткові витрати на збереження навколишнього природного середовища; недостатня кваліфікація у розв'язанні екологічних проблем.

Які аргументи переважатимуть у конкретних випадках, залежить від багатьох факторів, серед яких основне місце належить мотиваційному менеджменту. У світі простежується тенденція до по-

ширення сфери застосування принципів екологобезпечного розвитку, але він не зводиться до впливу на довкілля в межах допустимих норм, а є найпростішою його формою. Організація ретельно визначає напрями екологобезпечного розвитку, обґрунтовує свої наміри, створює відповідні управлінські підрозділи і він стає органічною складовою екологічного менеджменту.

Екологічний менеджмент, як і менеджмент загалом, включає чотири функції: планування, організації, мотивації, контролю. Мотивація є невід'ємною частиною системи менеджменту будь-якого сільськогосподарського підприємства, тому доцільно розглядати мотивацію екологобезпечного розвитку у системному взаємозв'язку з іншими функціями (рис. 2).

Формування стратегії екологобезпечного розвитку сільськогосподарського підприємства пронизує всі функції менеджменту. Процес планування включає оцінку еколого-економічних характеристик підприємства в даний момент, постановку й обґрунтування цілей екологобезпечного розвитку. Для підприємства, зорієнтованого на екологобезпечний розвиток, цілі мають зводитись до: раціонального використання обмежених ресурсів, етики довкілля (уникнення несприятливого впливу на природне середовище, дотримання екологічних стандартів, участь у поліпшенні екології), екологічної етики (контроль забруднення, захист середовища, утилізація відходів) та збалансування економічних та екологічних цілей.

Далі необхідно створити відповідну організаційну структуру, визначивши відповідні елементи, та підібрати кадровий склад управлінського персоналу.

Для успішного функціонування організації важливим є контроль. Функція контролю починає здійснюватись з моменту формування цілей підприємства і включає три види: запобіжний, поточний, завершальний. В процесі контролю можливо виявити розходження між результатами і поставленими цілями, що потребує коригувальних дій, спрямованих на усунення причин відхилення. Якщо ж в процесі контролю усвідомлено нереальність цілей або заходів щодо їх досягнення, необхідно переглянути цілі і нормативи. Контроль здійснюється з метою сприяння мотивації за допомогою матеріального і морального стимулювання виконавців.

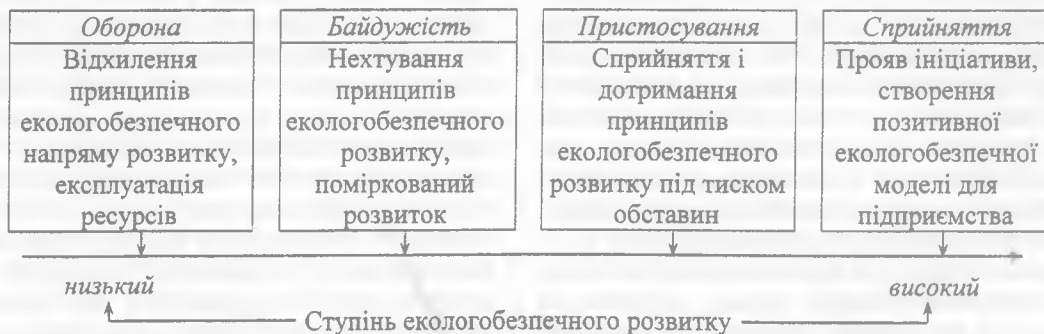

Рис. 1. Розвиток стратегій екологобезпечного розвитку сільськогосподарського підприємства

Рис. 2. Мотивація екологічного розвитку в системі менеджменту сільськогосподарського підприємства

Рис. 3. Система мотиваційного менеджменту екологічного розвитку сільськогосподарського підприємства

Мотивація — це внутрішнє чи зовнішнє спонукання економічного суб'єкта до діяльності з метою досягнення певних цілей: інтерес до певної діяльності та способи його ініціювання, спонукання. Мотивація діяльності взагалі є системою мотивів, що розглядаються в єдності соціального, економічного та психологічного начал, цілей і завдань механізмів реалізації [133; с. 492]. Серед інших визначень на увагу заслуговує те, що мотивація — це сукупність спонукальних факторів, які визначають активність особистості: мотиви, потреби, стимули, ситуативні чинники, які спонукають поведінку людини [74, с. 7]. Враховуючи зазначене, можна сформувати систему мотивів екологічного розвитку сільськогосподарського підприємства (рис. 3).

Мотиви поведінки і дії економічних агентів мають інтерпретуватися таким чином, начебто всі взаємопов'язані виробники об'єднані в особі одного. Складові мотиваційного менеджменту вклю-

чають систему мотивів екологічного розвитку та спонукальні зовнішні фактори, які визначають функціонування підприємства з дотриманням певних еколого-економічних принципів.

Отже, можна сформувати концепцію екологічного розвитку сільськогосподарського підприємства. Вона охоплює п'ять ключових положень: екологічний розвиток сільськогосподарського підприємства виникає із сталого розвитку; сільськогосподарське підприємство має діяти як відкрита система (з одного боку, враховувати вплив зовнішнього середовища, а з іншого — бути відкритим для потреб суспільства); витрати на екологічний розвиток мають бути ретельно обчислені й розглянуті з погляду правомірності їх віднесення до собівартості продукції; екологічні витрати, що розподіляються між продукцією та видами діяльності, в кінцевому підсумку оплачуються споживачем; участь підприємства у відпові-

дальності за розв'язання екологічних проблем, які перебувають за межами звичайних сфер їхньої діяльності.

Висновки. Стратегічний напрям розвитку аграрного сектора має базуватись на принципах екологобезпечного розвитку. В цьому контексті законним є перехід кожного сільськогосподарського підприємства до стратегій пристосування, що ґрунтується на сприйнятті і дотриманні принципів екологобезпечного розвитку, та сприйняття, що передбачає формування позитивної моделі екологобезпечного розвитку підприємства. Екологобезпечний розвиток повинен пронизувати всі функції менеджменту — від постановки цілей до контролю за їх виконанням. Однак основне місце належить мотиваційному менеджменту, який базується на системі внутрішніх мотивів і спонукальних зовнішніх стимулах екологобезпечного розвитку.

Подальші дослідження слід присвятити вивченню сучасного стану екологічної безпеки сільськогосподарських підприємств та встановленню альтернатив і можливостей активізації переходу аграрного сектора на принципи екологобезпечного розвитку.

Список літератури

1. Економічна енциклопедія. Т. 3. — К.: Видавничий центр «Академія», 2000. — 863 с.
2. Занюк С. С. Психологія мотивації: Навч. посібн. — К.: Либідь, 2002. — 304 с.
3. Малік М. Й. Мотивація виробничої діяльності в аграрній сфері економіки. — К.: ІАЕ, 1996. — 177 с.
4. Організація сільськогосподарського виробництва: Підручник / Г. С. Тарасенко, Л. Я. Зрібняк, М. М. Ільчук та ін. / За ред. Г. С. Тарасенка та ін. — К.: ФАДА, ЛТД, 2000. — 446 с.